

tartalmaz Rajnai László *Dante arca* című, nagy beleérző és stílári erővel megírt dolgozata. A *Szemponok a Színjáték tartalmi formai elemzéséhez* c. középső fejezet legértékesebb tanulmánya Gáldi László tollából való. (*A Pokol XVII. énekének stilisztikai méltatása*). Baranyi Ferenc lelkes vizsgálódásai egyben az elemző Dante-élményének friss hevességét dokumentálják. Dús magyar vonatkozásokat az Emlékkönyv harmadik része kínál, ahol Szabó Mihály elsőnek értekezik kimerítő alaposággal Serravalle latin Dantéjéről, bizonyítván verses voltát, és kiemelve a kommentárok időálló megállapításait. Szauder József, a Döbrentei-fordítás felfedezője *Dante a XIX. század magyar irodalmában* címmel a kötet legterjedelmesebb tanulmányának szerzőjeként szerepel itt. Dolgozata „belső történetét kívánja megrajzolni a XIX. századi magyar irodalom Dante-kultuszának és főként a fordításoknak, az eszme-izlés-, és stílus-történet ezen a téren mellőzött módszerével”. E szemlélet és metódus tekintetében egyaránt újszerű tanulmány ugyanúgy nélkülözhetetlen a korszak általános kérdéseivel foglalkozó kutatók számára is, miként nem mellőzhető Rába György megbővített szép írása, a *Két költő: Dante és Babits*. Az Emlékkönyvet tartalmilag, formailag pontosan lezáró dolgozat szerzője ismét a szerkesztő. A *Dante-kép változásai Babits óta* nem csak összefoglalás: vallomás és program is egyszerre, kimondatlanul is új, magasabb szintű feladatokat kijelöl. Ezek közül három elvégzését tartanánk fontosnak. Először a teljes Dante minél gazdagabb, tudományos szintű új kommentárral való megjelentetését. Ennek alapjait Kardos Tibor már megvetette, s szükségességéért legutóbb a Tiszatájban emelt szót Bán Imre, akinek tervei közt tudomásunk szerint egy Dante-monográfia megírása szerepel. E régen várt első komoly monográfián túl feltétlenül szükség lenne Kaposi József *Dante Magyarországon* című, több mint fél évszázada megjelent könyvének revideálására és folytatására is. Szauder József íme „újraírta” egy fejezetét, s új rendbe állottak már azok az adatok is, amelyek 1521 és 1664 között említik Dantét. (Egy ilyen tanulmánynak az Emlék-

könyvből való hiányát Angyal Endre panaszkolta fel a Jelenkorba írt kritikájában.) Ezekhez azóta még újabb járult. Szepsi Csombor-kiadásunk 574. lapján említjük, s Koltay-Kastner Jenő is felfigyelt rá (ItK 1966-220.), hogy Balassi Csák *Borbála nevére szerzett énekében* az ún. égő fa-hasonlat („Az fiatal fához vagyok már hasonló, ki még nyers és zöldellik, / Ki az tűzben lévén egyfelől nedvesül s másfelől égetetik.”) Dantével (*Inferno*, XIII. 40–42.) hozható kapcsolatba. Balassi ismerhette Dantét (de nem a Ferenci Zoltán-féle koncepció alapján, amit az Emlékkönyv a 647. lapon plauzibilisnek fogad el; ezt Waldapfel József lényegében már rég cáfolta); ismerhette legalább szerelmi költészetét. Ha a mondott helyen esetleg valóban Dantéből merít — s nem későbbi vulgarizátoraitól, ami valószínűbb —, akkor sem kizárólagosan az *Inferno*-ból, hisz Dantének verseiben is találunk kedvelt, hasonló, képet. Némileg ilyen az *I'ho veduto gia* (Láttam már fát, melynek tövét lemetszék ...) indítása, az *Al poco giorno* (Sok kurta nap és nagykaréjú árnyék ...) pedig még egyezőbb sorokat kínál: „Am előbb hív vissza folyót a dombor / hogysem e látv ágacska zsenge zöldje / tűzre lobbana ... (Weöres Sándor ford.)

Végezetül a meglepően sok sajtóhibán túl két hiányosságot tennék szövé. A névmutató elmaradását és az illusztrációk szegényességét. Dante-kiadványaink másfél évtizede szinte ugyanazon illusztrációkkal dolgoznak, s a frissítés itt különösen elkelt volna, hisz egy remek ikonográfiai tanulmányt is közöl az Emlékkönyv. Szólnunk kell még arról, hogy kiváló olasz dantisták is szerepelnek a kötetben. Ez remélhetőleg biztosítéka lesz annak, hogy az itáliai tudományos közvélemény is tudomást szerez róla. Nem úgy, mint az 1950–1964 közötti Dantepublikációk Enzo Esposito — Aldo Vallone szerkesztette, 1965-ben Rómában megjelent nagy annotált bibliográfiája (*Gli studi Danteschi dal 1950 al 1964*), amelyik pl. sem a Filológiai Közlöny, sem az Acta Litteraria, sem a Renaissance Tanulmányok publikációit nem ismeri! Vajon miért nem?

Kovács Sándor Iván

*

Székesfehérvár évszázadai. 1. Az államalapítás kora. Szerkesztette: Kralovánszky Alán. Székesfehérvár, 1967. Fejér Megyei Múzeumok Igazgatósága. 164 l. (István király múzeum közleményei. A sorozat 13. sz.)

Szép kiállítású sorozatot indított el a Fejér megyei múzeumok igazgatósága Fitz Jenő szerkesztésében. Örömmel üdvözljük

az első kötetet, amelyben fehérvári kutatók a tárgyalt kor egyes részterületeinek más magyar szakértőivel fogtak össze, hogy egy-egy tanulmányban hozzájáruljanak Székesfehérvár múltjának, problémáinak felderítéséhez. Éppen ez az első kötet bizonyítja, mennyire nem csak lokális jellegű kérdésekről van szó; hiszen az államalapítás korában Székesfehérvárnak az egész országra nézve kiemel-

kedő jelentősége volt. A kitűnő tanulmányok új megvilágításba helyeznek régen vitatott problémákat, új eredményeket hoznak, vagy legalábbis nyílt vitára bocsátják feltételezéseiket. Így mindjárt izgalmas kérdés Székesfehérvár nevének eredete. Györffy György (*Székesfehérvár feltűnése a történeti forrásokban*) érdekes magyarzata szerint a fehér szín az uralkodóra jellemző fejlettebb építkezés jele, amennyiben fehérre meszelték a kötemplomok falát; Horváth János (*Székesfehérvár korai történetének néhány kérdése az írásos források alapján*) a krónikások tanvallomásainak és nyelvészeti eredményeknek összevetésével szellemesen és sokoldalúan érvel amellett, hogy a város a „fehér” magyarok szálláshelyének neve volt, a fehér szín másodlagosan előkelőbb rangot is jelölhetett, s a többi Fehér-összetételű helységnév keletkezésében helyet ad ennek az előkelőségnek kiemelését célzó törekvéseknek, a templom fehér fala mellett szóló érveknek is. Bónis György (*Székesfehérvár az Árpádház székhelye*) nemzetközi és hazai jogtörténeti tanulságok alapján kivédhetlenül megcáfolja azokat a nézeteket, melyek szerint Székesfehérvár egy időben az ország fővárosa lett volna; Árpád vezér első szálláshelye a királyi család szakrális székhelye volt csupán, de a vándorló államháztartás korában nem sikerült állandó intézményeket magához kötnie. Horváth János fenti tanulmánya második részében István király legendáinak elemzése alapján jut hasonló eredményre egyházjogi tanulságok figyelembevételével.

A kötetben előkelő helyet foglalnak el a Székesfehérvár régészeti, etnográfiai és művészettörténeti kérdéseivel foglalkozó tanulmányok. Kralovánzsky Alán a város kialakulásával foglalkozó tanulmányában ad hangot annak az igénynek, amely ezt a sorozatot is létrehozta: a város kialakulásának 1000. évfordulóját kell a kutatóknak méltó munkával előkészíteniük. Másik cikkében (*Székesfehérvár X—XI. századi településtörténeti kérdései*) arra az eredményre jut, hogy a város a korabeli fejlődési fok színvonalához simuló, de kiemelkedő jelentőségű település volt. Mindkét tanulmányt gazdagon díszítik a rajzok. Nemeskéri Jánossal együtt írt cikkéből pontos statisztikai levezetések alapján megtudjuk, hogy a városnak, peremterületeivel együtt, átlag 3690 lakosa volt (*Székesfehérvár becsült népessége a X—XI. századokban*). Fügedi Erik szerint (*Székesfehérvár korai története a város alaprajzában*) Géza fejedelem korában a város kis kiterjedésű fejedelmi központ, feladata egy fontos útkereszteződés védelme. Kozák Károly *A székesfehérvári királyi bazilika legkorábbi építkezési korszakával foglalkozik*, Kovács Éva a bazilika XI. századi kincseiről

ír, s jut sok érdekes új eredményre többek közt a magyar korona keletkezésével kapcsolatban. Inkább Veszprémet érinti Németh Péter tanulmánya (*Az első magyar egyházmegye kialakulásának kérdéséhez*). A kötet legterjedelmesebb dolgozata Vajay Szabolcsnak német nyelven már megjelent, új eredményekkel kibővített tanulmánya: *Géza nagyfejedelem és családja*. Részletes eligazítást nyújt a királyi család genealógiai kérdéseiben, és az egyes családtagok azonosításában számos új eredményre jut; érveinek alaposágát igen bő jegyzetanyag támasztja alá. Örömmel üdvözljük, s a szerzővel együtt szintén követendőnek tartjuk azt a tudóshoz méltó eljárást, hogy mindazon ponton, ahol a lektorral nem ért egyet, a lektor nézetét lábjegyzetben közli. A tanulmányból bizonyossá válik, hogy a középkoron át örökített szelíd kép Gézáról és Istvánról nem felel meg a valóságnak; Vajay Tóth Zoltán nézetéhez csatlakozik, amennyiben Gézát tekintni az állam igazi alapvetőjének. — Mindegyik tanulmányt német nyelvű összefoglaló követi.

Kurcz Ágnes

Lukács, Ladislaus—Polgar, Ladislaus: Documenta Romana Historiae Societatis Jesu in regnis olim Corona Hungarica Unitis II. 1571—1580. Romae, 1965. Typogr. Pont. Univ. Gregoriana. 549 p.

Folyóiratunk előbbi számában ismertettük a jezsuita rend Római Levéltára (Archivum Romanum Societatis Jesu, röviden: ARSI) olyan okleveleit, melyek a történeti Magyarországgal kapcsolatosak, és jórészüik mindeddig ismeretlen. A nagy figyelmet keltő anyag a kiadványsorozat első köteteként látott napvilágot. Folyóiratunkban most számot adhatunk a sorozat második kötetéről is. A bevezetés a II. kötet tartalmáról a következő tájékoztatást nyújtja: a) az oklevél-sorozat bemutatása előtt felvázolja Erdély politikai és vallási helyzetét abban az időben, amikor a jezsuitarend erdélyi útjára indul; érzékelteti, hogy mi módon török három részre a török szultán, a két, csaknem egy időben választott, majd megkoronázott magyar király idejében Európa addig egyik leghatalmasabb országa, az alkotmányos magyar királyság; szemlélteti, hogy eme politikai változások előtti egységes államvallással is rendelkező országban az új vallás milyen eredményeket ért el. b) A katolikus restauráció élen Báthory István áll, ki katolikus vallásában állhatatos, jogot és szabadságot követel a katolikus vallásnak; megkísérli a katolikus hierarchia visszaállítását, és céljainak keresztülvitelére a jezsuitákat szemeli ki. c) Az